

Identiteta Trsta tako vedno ostaja kot nekakšen skupek hkratnosti, ki pa se nikoli ne transformirajo v mrežo svetovljanske odprtosti. Kot v zaključku pravita avtorja, ta hkratnost "ni sinteza, temveč mejno nasprotje; ni interakcija, temveč kopičenje, "nebeneinander", goli seštevek in heterogeno vzporejanje nepomirljivih nasprotij in sredo-bežnih drobcev" (str. 244). Tržaški "nebeneinander" kot z različno intenziteto skozi zadnja tri stoletja obarvano stanje duha, je tista poglobljena drugačnost in kvaliteta Trsta. Ob branju tesnob tržaških avtorjev, ki pogosto, če ne odidejo drugam ali bolj ali manj tragično postanejo lepa mlada trupla, s staranjem zapadajo v pesimizem in pogoste melanholične nostalgije opise neke boljše preteklosti, se recenzetnu pojavlja vprašanje, kako lahko Tržičani pričakujejo, da jih bo razumel tujec, če sami ne morejo doumeti, kaj šele sprejeti, širin svoje drugačnosti in jo iz sobivanja in vsaj demografsko umirajočega mesta preleviti v kvaliteto.

Ob tem pa nam delo, zlasti skozi opise tesnob Tržičanov okrog zapleta ter razpleta prve in druge svetovne vojne, kaže, da se teritorialno oddaljeni veliki drugi, ko jemljejo v roke geopolitične škarje, ne ukvarjajo s (pluri)kulturnimi sobivajočimi nastavki in mikrozdgodovinami. To nenazadnje kaže tudi zaplet in razplet balkanske krize. Na manj tragični ravni pa se problem obmejne identitete kaže v poskusih razumevanja in "reševanja" s strani državnih političnih elit. Te pač ne živijo in tudi ne dojemajo heterologije Trsta.

Na koncu nas avtorja, izhajajoč iz korespodence med Joycem in Svevom, vabita v odkrivanje Trsta, ki je po njuno spet aktualen, "ker je njegova odmaknežnost in obrobnost zrcalo splošnega položaja naše družbe". Čeprav je od pisanja dela minilo že dvajset let, težko rečemo, da se je tržaški bazen samoprepoznal v nastavkih svoje hkratnosti in preselil tržaški nebeneinander kot temeljno stanje tržaškega mikrokozmosa mimobežnih sobivajočih identitet obmejnega obrobja. Ob deklariranih med-sosedskih "dobrih namenih" je vsakdanjost Trsta še vedno prej strah in nezaupanje kot pa mikroglobalizacija identitetne pestrosti.

Analitično branje besedila, ki ga ponujata Ara in Magris, nam prej podaja odgovor, čemu je temu tako, kot pa vzpostavlja tržaško svetovljanstvo in obuja habsburški mit. Identitetne težave obmejnega obrobja, z vsemi strahovi glede sobivajoče nespoznavane in nerazumljene drugačnosti, ki se v literarni poetiki nakazuje kot možna presežanja, niso še realizirane v duhu vsakdanjega tržaškega bivanja. Trst, obmejna identiteta je delo, ki nam pomaga razumeti zakaj je tako.

Blaž LENARČIČ

Zdravko Mlinar (ur.)

Local development and socio-spatial organization. Trends, problems and policies: The case of Koper, Slovenia. Local Government and Public Service Reform Initiative

Open Society Institute, Budapest 2000, 92 str., ISBN 963 7316 65 5

Mestna občina Koper je ob prehodu v novo tisočletje dala pobudo za širšo raziskavo o spremembah v življenjskem okolju v naslednjih dveh desetletjih, ki so jo poimenovali "Razvojni projekt Koper 2020". Kot nosilec sociološkega dela raziskave je bil k sodelovanju povabljen tudi Zdravko Mlinar, in sicer z namenom obravnave socioloških vidikov prostorskega razvoja mestne občine. Ožji cilj tega projekta je bila oživiljanje starega mestnega jedra Kopra, medtem, ko je Mlinarja bolj zanimal posameznik in njegov dom (individualizacija in globalizacija).

Na podlagi tega sodelovanja je bil izdan žal nekoliko spregledan zbornik z naslovom *Local development and socio-spatial organization. Trends, problems and policies: The case of Koper, Slovenia*, ki predstavlja (na primeru Mestne občine Koper) ugotovitve sociološke raziskave v zvezi z družbeno-prostorsko organizacijo vsakdanjega življenja in teritorialnega upravljanja, ki direktno vpliva nanjo.

Raziskava je sestavljena iz treh delov:

1. del predstavlja proučevanje bivalnega okolja s prostorsko časovnega vidika, ki ga je opravil Zdravko Mlinar,

2. del predstavlja proučevanje delovnega okolja, ki ga je opravil Franc Trček,

3. del pa predstavlja proučevanje javne mestne sfere (revitalizacija), ki ga je opravil Marjan Hočevar.

Zaradi velikega zanimanja za izkušnje, ki jih ima Slovenija na teh področjih, je bil za raziskavo zainteresiran tudi Sorosev Open Society Institute iz Budimpešte. Zaradi tega je zbornik napisan v angleškem jeziku in ima še dodatni prispevek o problemih lokalne samouprave v Sloveniji, ki ga je napisal Drago Kos.

Glavni empirični vir raziskave je bila leta 1998 izvedena anketa na vzorcu 840 prebivalcev Mestne občine Koper. Pri zbiranju informacij so se avtorji posluževali tudi gradiva iz drugih okolij, kjer imajo obravnavane primere bolj razvite kot Mestna občina Koper tako, da ta raziskava ne sledi klasičnim ?omejenim? monografskim študijam posameznih krajev.

V prvem delu se Zdravko Mlinar ukvarja z makro kontekstom lokalnega razvoja. Najprej poskuša odgovoriti na vprašanje, kaj pomeni lokalni razvoj v obdobju globalizacije. Ugotavlja, da na to vprašanje ni lahko odgovoriti, saj prihaja do prepletanja med pojmi lokalni, nacionalni ter globalni. V lokalnih in regionalnih enotah razvitega sveta se ljudje kot soodgovorni vse bolj vključujejo v reševanje nacionalnih in globalnih vprašanj, ki zadevajo družbo. Tu avtor postane kritičen do Slovenije, kjer pravni red prostorsko in vsebinsko omejuje vlogo ljudi na ozko lokalne zadeve.

Razmišlja tudi o tem, kako mobilizirati razvojne vire, nato oriše razmerje med občino, regijo in državo ter se spusti v razmišljanje o razvojnih vidikih in problemih, ki se bodo pojavili, ko bodo meje odprte, nato pa se posveti še specifični problematiki regionalnega razvoja in nacionalne identitete na obrobem območju Slovenije.

Dejstvo je, da profinitni interes dinamizira dogajanje v prostoru, hkrati pa zaradi kratkoročnih interesov prostor tudi uničuje. V tem smislu avtor tudi sklene svoj prvi prispevek z ugotovitvijo, da se pri razreševanju takih prostorskih problemov občina srečuje s težavami, ki jih velikokrat povzročajo ekonomsko in politično zelo močni interesi

(predvsem velika in močna podjetja, ter vplivni privatniki), zato jim v večini primerov tudi ni kos.

V drugem prispevku se Mlinar ukvarja s stanovanjskim okoljem in družbenimi spremembami v postindustrijskem obdobju, kjer ugotavlja, da se je pojavil poseben soobstoj med lokalizmom in globalizacijo (na primer Luka Koper).

Avtor opozarja, da vzrok za počasnejše razreševanje prostorskih problemov ne tiči vedno v omejenih finančnih resursih, ampak v arhitekturnih praksah, ki so se preveč podredile splošnim modernističnim modelom in to na škodo posebnosti lokalnih in regionalnih prostorov. Zato kritično zavrača preprosto vztrajanje pri kontinuiteti stare kulture, kot tudi v ignorantskem odnosu do nje, ter poziva k trajnemu dialogu med novim in starim. Ali z drugimi besedami, nova arhitektura bi morala biti vključena v že obstoječo arhitekturo. Možnosti razreševanja teh problemov se po avtorjevem mnenju nakazujejo v informacijski dobi, kjer je mogoče načrtovati bivalno okolje s pomočjo računalniško simuliranega okolja in tako tudi sinhronizirati delo med ustvarjalci, uporabniki in vzdrževalci prostora.

Nato se Mlinar dotakne "vseslovenskega pojava" neizkoriščenega (v večini primerov praznega) prostora v velikih zasebnih hišah. Starejše generacije Slovencev so gradile velike dvo-družinske hiše, ker so bile prepričane, da bodo v njih živeli tudi njihovi otroci z družinami. To pa se v veliki večini primerov zaradi različnih vzrokov ni zgodilo. Zato avtor nakazuje možnosti, času primerne, izkoriščanja teh praznih prostorov, na primer za delo na domu, za izvajanje različnih aktivnosti (domači fitness...). Možna pa je tudi takšna preureditev, ki bi mladim družinam omogočila večjo neodvisnost (na primer lasten vhod).

Delo postaja prostorsko razpršeno na nešteto lokacij, ki so lahko začasne ali fleksibilne, lahko pa tudi trajne. To pa vodi daleč od Fordovega modela organizacije s hierarhično vodeno ter piramidalno organizirano strukturo. Vodi nas k omrežjem in bolj avtonomnim akterjem. Tako se je z zatonom starega načina masovne industrijske produkcije in prehodom v obliko, ki temelji na infor-

macijah, pojavila velika diskontinuiteta v delovnih organizacijah in posledično tudi sprememba vzorca prostorske organizacije.

Urbano delovno okolje v Mestni občini Koper je v drugem delu knjige obdelal Franc Trček. Na podlagi razvojnega plana in dolgoročnih trendov je analiziral štiri ključna področja v delovnem okolju: 1. fizično grajeno okolje, 2. proces informatizacije, 3. časovno-prostorsko delovno organizacijo in 4. mehanizme za "pomoč pri samopomoči" ("help for self-help").

Glavni namen Trčkove analize ni teoretizirati o družbenem razvoju, ampak identificirati določene probleme in trende ter na osnovi tega ustvariti temeljno razvojno strategijo za delovno okolje. S tem namenom poda zgoščeni tabelarni pregled dolgoročnih razvojnih trendov v delovnem okolju in opozori, da so ti opisani trendi prikriti, obenem pa tudi vključeni v razvojne načrte Mestne občine Koper, s katerimi bo ustvarila na informacijah temelječe mednarodno delovno okolje. Ta preobrazba v proizvodnjo, temelječo na informacijah, je v manjših količinah že vidna v nekaterih lokalnih podjetjih.

Pri svoji analizi avtor med drugim ugotavlja, da obstaja večje število ovir za razvoj post-fordističnega, na informacijah temelječega, mednarodno in globalno tekmovalnega delovnega okolja. Zato ponuja razvojno strategijo, ki je s tega vidika primerna za koprsko delovno okolje. Velik poudarek pri tej strategiji je na vzpostavitvi javnega dostopa do občinskega in regionalnega informacijskega sistema, kar bi olajšalo informatizacijo majhnih podjetij, in jim omogočilo opravljanje večino dela na domu. Po drugi strani pa bi prispevalo tudi k trženju lokalnega delovnega okolja v kibernetičnem prostoru. Na tak način bi razvili informatizacijo in virtualizacijo veliko storitev. Uresničevanje te strategije v urbani okolju bi olajšala uporaba že obstoječega omrežja kableske televizije, preko katerega bi vzpostavili internetno povezavo. Obenem pa bi morali razširiti načrte informatizacije tudi na podeželje, kar bi prispevalo k še večji razpršitvi dela, humanizaciji bivalnih pogojev... Z informacijskimi in komunikacijskimi povezavami bi ruralna

področja postala privlačnejša, in to ne samo za delo na domu, ampak tudi za tujce, ki iščejo svoj mirni ustvarjalni prostor z globalnim informacijskim dostopom. Poudariti je potrebno tudi, da bi morali postaviti skupni informacijski center, ki bi podjetjem in posameznikom zagotavljal različne vrste informacij in pomoči na lokalni, nacionalni in mednarodni ravni.

V zadnjem delu knjige je Marjan Hočevar opravil analizo planiranja in revitalizacije starega koprškega mestnega jedra. V njegovem prispevku je poudarek na identifikaciji, pregledu in delni sistematizaciji problemov, ki so povezani z družbenimi funkcijami in fizičnimi strukturami v luči potrebe revitalizacije mest, ter v skladu z globalnimi družbeno prostorskimi trendi in razvojem mest na koncu tisočletja.

Degradacija starega mesta Koper se je po njegovem mnenju začela predvsem zaradi širitve koprskih stanovanjskih con in z njimi povezanih storitev v zaledje (na primer na ruralna območja kot tudi manjša obalna mesta v regiji), kjer so se pojavili samozadostni lokalni centri. To je oslabilo staro mestno prostorsko središčnost, posledica pa je njegova opustitev in sprememba; na primer, območje Bošadrage je postalo zatočišče za revnejše družbene sloje. Na ta način se Koper danes sooča s tipičnimi problemi hitro in linearno razvijajočih se starih evropskih mest.

Avtor na koncu predstavi še strategijo za popolno revitalizacijo Kopra, ki med drugim vključuje naslednje elemente:

- popolnost ter usklajenost revitalizacijskih postopkov, v katerih ima pri koordiniranju in nadzoru glavno vlogo občina, kar zagotavlja da ne bo prevladal določeni profesionalni ali privatni interes.
- izvedba ukrepa gentrifikacije (začeti razvoj nadstandardnih bivalnih okolij in pritegniti višje sloje prebivalcev z velikim investiranjem v okolje ter izboljšanjem stanja zgradb, ki ne ustrezajo osnovnim standardom).
- v interesu dolgoročne obnove, mora občina ustanoviti "fond za revitalizacijo mestnega jedra", ter preučiti in uporabiti najboljše metode donacij in sponzoriranja na vsaki stopnji obnavljanja.

- občina mora še posebej podpirati dogodke na prostem, z namenom oživitve sprehajalnih navad.

Iz Hočvarjevega prispevka je razvidno, da začetna točka revitalizacije mesta ni fizična rekonstrukcija, ampak je koordinirano in uravnoteženo upoštevanje treh elementov: družbene dinamike (družbeni faktor), posameznikov (prebivalci, obiskovalci) in grajenih struktur (bivališč, javnih zgradb, odprtih prostorov) v kontekstu modernih in tradicionalnih družbeno-prostorskih funkcij.

V zborniku je vključen tudi prispevek o slovenski reformi lokalne samouprave, katerega avtor je Drago Kos. Tematika njegovega prispevka je v kontekstu postsocialističnih družb še posebej zadevala usmeritev Sorosevega Open Society Inštituta iz Budimpešte.

Avtor v prispevku pokaže nepričakovane in nasprotujoče si učinke neselektivnega prenosa političnih in drugih institucij v novo okolje. Njegova ugotovitev je, da je bila reforma lokalne samouprave v Sloveniji vodena prehitro in brez bistvenih priprav in vnaprejšnjih premislekov, in je zaradi tega zelo poučna in celo paradigmatična zgodba o tranziciji.

S problemi in temami, ki nam jih podajajo avtorji prispevkov tega zbornika, se srečujejo tudi druga slovenska mesta in občine, zato je to delo zanimivo tudi za širšo javnost.

Ker vsi rezultati Mlinarjevega raziskovanja niso predstavljeni v tem zborniku, je potrebno omeniti, da pripravlja izid obsežnejšega dela, v katerem bo bivalno okolje postavil v kontekst informatizacije ter globalizacije, upoštevajoč izkustvena spoznanja iz koprškega območja in pa svetovih trendov.

Urban SUŠA

Mojca Pajnik, Petra Lesjak-Tušek, Marta Gregorčič

Prebežniki, kdo ste?

Mirovni Inštitut, Ljubljana, 2001, 137 str.

V sodobnem svetu so prebežniki, kot so avtorice dela *Prebežniki, kdo ste?* poimenovali ljudi, ki jih sicer poznamo tudi pod nazivi (i/e)migranti, azilanti, ilegalci in še kako, zelo pomembna in specifična kategorija, in to zaradi več razlogov, ki so med seboj prepleteni. Bržkone je prvenstveno treba ugotoviti, da so se ljudje vedno preseljevali, da pa se nam razsežnosti teh migracij v zadnjem času zdijo skrajno obsežne in se jih tako rekoč ne da več nadzorovati, ali vsaj zdi se tako. In kot pravi (staro) dialektično pravilo, v neki točki kvantitativne spremembe prinesejo tudi kvalitativne premike. V tej luči je zato treba gledati tudi na velik pomen, ki ga imajo prebežniki in so zato njihove težave in kontekst, v katerem so se znašli, tudi vredni določene obravnave in teoretske refleksije.

Tega so se, kot je za Slovenijo že nekako značilno, najprej lotili v civilnodružbeni sferi in z uličnih zborovanj prešli tudi na teoretsko analizo pravnih, formalnih, normativnih in povsem človeških vidikov problematike prebežnikov v Sloveniji. Tri avtorice z ljubljanskega Mirovnega inštituta so pripravile koherenten in konsistenten pregled težav in stisk migrantov, ki so obtičali v Sloveniji, ter to primerno kontekstualizirale s temeljitim pregledom in opisom (re)akcij državnih institucij na ta problem. S tem mislimo na državne organe Republike Slovenije, ki se na težave s preseljevanjem ljudi še vedno največkrat odzivajo prek svojih represivnih organov, obenem pa so v knjižici povzete tudi osnovne poteze tako imenovane "evropske politike" do migranstva, ki zdaj pojem "trdnjava Evropa" že kar odkrito postavlja za cilj svojega političnega programa in narekuje tudi slovensko politiko glede tega problema.

Knjižica *Prebežniki, kdo ste?* je tako nekakšen poskus prve bilance različnih mehanizmov, postopkov in njihovih rezultatov, ki jih je v svojem kratkem obstoju znala